

İspanya başkenti Madrid'in, 2003 Ekim ayında, "Maria Del Pilar" ismini taşımakta olan ve yaşları 8 günlük ile 91 sene arasında değişen yaklaşık 450 kadını bir araya topladığını okudum. Haber, bu toplantının, aynı ismi taşıyan kadınların İspanya'da oluşturdukları en büyük toplantı olduğunu belirterek "Maria Del Pilar" isimli bir dişi köpeğin de bu toplantıya katıldığını bildiriyordu. "Del Pilar"ın İspanya başkentinde bir semt adı olduğunu ve bu kadınlara isim olarak verildiğini görene kadar, öncelikle dikkatimi çeken ne bir köpeğin böyle bir toplantıya iştiraki olmuştur, ne de aynı ismi taşıyan kadınların çokluğu... Bilakis, bu sayının azlığıdır. Çünkü İspanya gibi on milyonları barındıran bir ülkede her beş kadından birinin ismi Maria² ile başlar.

Dr. İbrâhim es-Sâmerrâî *el-A'lâmu'l-arabiyye* isimli kitabında, peygamber ve evliyâ isimlerinin, her dinden insan isimleri arasında büyük bir yer tuttuğunu söylemektedir. Uğur getirdiğine inanılan bazı isimlerin ikinci bir isim olarak alınması, Arap ülkelerinde erkekler arasında yaygın, kadınlar arasında ise yok denecek kadar azdır. Bu durum İspanya ve Latin Amerika'da tam tersinedir. Meselâ, az önce belirttiğimiz gibi "Mari" ismi yaklaşık her beş kadından birinin isminin önünde yer almıştır.

Fransa ve Franko-Katolik devletlerde ise "Jean" ismi "Jean Claude" , "Jean Pierre" ve "Jean Charles" gibi pek çok özel ismin önünde yer alır.

Lübnan'da 7 erkek evlâda sahip bir aile tanıyorum; çocuklarının 6 tanesi, birincisi Muhammed olan ikişer isme sahip. Yedinci çocuğun ismi ise sadece Muhammed.

İNSAN İSİMLERİ HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA¹

Nedâ el-Hüseynî CÂBİR

Çev: Ahmet YILMAZ

Doç. Dr. S.Ü. İlahiyat Fakültesi
Türk İslam Edebiyatı Öğretim Üyesi

¹ Bu makale, Londra'da Arapça olarak yayınlanarak dünyanın pek çok ülkesine dağıtımı yapılan haftalık "Seyyidatü'l-Mecelletü'l-Üsrati'l-Arabiyyeti" dergisinin www.sayidaty.net adresinde 1187 ve 1188 nci sayılarda yayımlanmış makalenin tarafımdan metne sadık kalınarak yapılan tercümesidir. Makalede yer alan bazı isimlerin Türkçe karşılıkları okuyucuya rahatlık sağlaması için dipnotta verilmiştir. A.Y.

² Meryem.

İsimlerin anlamlarının isim sahibi ile anlamca uyumlu olması çok nadirdir. Ben bir "Zarîf"³ tanırım ki Allah'ın yarattıkları arasında, olmuş ve olabilecek en kaba adamdır. Yine bir "Cemîl" tanırım ki ne şer'an, ne maddeten, ne de manevî olarak onun "cemâl"⁴ ile hiç bir alâkası yoktur.

Duyduğum en gülünç hikâyede, ahlâk dışı işler yapan bir adam her gün, bir sebep olsun ya da olmasın karısından azarlar ve küfürler işitmiş. Buraya kadar normal. Ama, "Recep ayında da oruç olmaz ki!"⁵ dedirtecek kadar şirretli-ğiyle tanınan bu kadının adı "Henkiye"⁶ imiş, erkeğin adı da "Hâzim".⁷

İnsan isimleri arasında, orman krallarının isimlerinden "Esed",⁸ "Sebi",⁹ "Zi'b",¹⁰ "Fehd",¹¹ "Nemr"¹² olduğu gibi "Gudeyr",¹³ "Hamîs",¹⁴ "Cum'a"¹⁵ gibi yer ve zaman isimleri; "Sahr"¹⁶ ve "Hacer"¹⁷ gibi eşya isimleri, "Ramazan" ve "Recep" gibi ay isimleri de vardır.

Arap soy isimlerine gelince. O isimlerin karşılıklarını, güzelliklerini ve çelişkilerini sayabilmek mümkün değildir. Şöyle ki:

İsimlerin seçimi, özellikle bizim Orta Doğu'da, genellikle inanç, iyimserlik, uğur sayma ve kuşaktan kuşağa intikal gibi temellere dayanır. On nesildir dedelerinden intikal eden ismi taşıyan aileler vardır. Mısır'da hükümler olmuş bir ailenin fertleri, isimlerinde - I. Fuâd'dan kral olarak atanan II. Fuâd'a kadar - hep "F" harfini tercih etmişlerdir : Fârûk, Fevziye, Firyâl, Fâize. İstisnasız hepsinin ismi "F" ile başlamaktadır.

İyimser olma ya da uğursuzluğu çözme hususunda Mısırlı, ikisi de kel bir çiftin yaptıklarına ne demeli! Saçsızlık içlerinde bir ukde olduğu için çocukları olunca ona "Şa'ra"vî"¹⁸ ismini vermişler.

Asıl konumuz olan insan, kendi ismini ve ölüm tarihini seçememektedir. Bunların dışında, hayatındaki her işinde bir fikri olabilir. İsmi aileler mecbur ediyor, çocuk da hayatının sonuna kadar onun peşinden gidiyor. Burada aklıma bir ileti-

³ Nazik, ince, tavrı ve edası beğenilen, güzel, yakışıklı kimse.

⁴ Güzellik, yüz güzelliği.

⁵ "Bu kadar da olmaz" anlamında Araplarca kullanılan bir cümle.

⁶ Ağırbaşlı, mülayim.

⁷ Sıkıca bağlayan, kararlı.

⁸ Arslan.

⁹ Arslan.

¹⁰ Kurt.

¹¹ Pars.

¹² Panter.

¹³ Gölçük.

¹⁴ Perşembe.

¹⁵ Cuma.

¹⁶ Kaya.

¹⁷ Taş.

¹⁸ Gür saçlı.

şim fıkrası geldi. Genç bir adam bir iş için müracaat etmiş, yetkili ona ismini sormuş ve o da: "To To To Toni" diye cevap verince, yetkili kişi :

-Kekeme gibi gözüküyorsun. Niçin ismin böyle? deyince delikanlı şöyle cevap vermiş:

-Babam kekeler idi. Muhtar amca da ismimi böyle yazmış...

Bir çocuk için ailesi tarafından seçilen isimlerde uğur sayma, gelenek-görenek, kuşaktan kuşağa intikal, iyimserlik ve zararları savma vs. gibi düşüncelerle ilgili bir sebep vardır. Fakat herkesin hiçbir görüş bildirmeden almak zorunda olduğu soy isimleri meselesi ayrı bir konudur.

Bütün Arap devletlerinde insanların ilk isimlerinin birbirlerine benzeşmesi kültür, dil ve din birliğine dayanmaktadır. Coğrafi bir bölge ifade eden veya tarihî bir anlamı olan ve nadiren kullanılan bir grup kelime bunun dışında tutulabilir.

Örneğin Lübnan'da, son otuz yıl içinde ve özellikle bayan isimlerinde, alışılmış isimlerin tekrarının verdiği sıkılmanın sonucu olarak önemli gelişmeler olmuştur. "Renâ",¹⁹ "Tâle",²⁰ "Şedîmâ",²¹ "Ruveyde"²² ve "Dâne"²³ gibi isimler revaç buldu. Gençler arasında 50'li yıllarda çok nadir bulunan "Visâm",²⁴ "Vesîm",²⁵ "Lüey",²⁶ "Emced"²⁷ ve "Câd"²⁸ gibi isimler çoğaldı.

Arap ülkelerinde "din" kelimesiyle tamlama yapılan isimler uğurlu sayıldığı için yaygındır. "Salâhuddîn",²⁹ "İmâdüddîn",³⁰ "Alâüddîn",³¹ "Bedrüddîn"³² gibi. Bu isimlerin çoğunun ikinci kısmı olan "din" kelimesi hitaplarda kullanılmamakta ve "Salâh", "İmâd", "Alâ" ve "Bedr" şeklinde kullanılmaktadır.

Lübnan'da, bütün çocuklarının isimleri "abd"³³ kelimesiyle başlayan bir aile tanıyorum. En büyükleri "Abdülatîf",³⁴ ortanca "Abdüvedûd",³⁵ sonuncusu

¹⁹ Güzellik.

²⁰ Hurma fidanı.

²¹ (Bu kelimenin karşılığını bulamadık. Ancak Farsça "şâdimân/sevinçli" kelimesinin bozulmuş şekli olabileceğini düşünüyoruz.)

²² Yavaş .

²³ Tane (Buğday veya inci tanesi).

²⁴ Madalya.

²⁵ Güznel.

²⁶?

²⁷ Şanlı.

²⁸ Ulu, büyük.

²⁹ Dinin iyiliği, asayışı.

³⁰ Dinin direği, dayanağı.

³¹ Dinin yüceliği, şerefi.

³² Dinin dolunayı.

³³ Kul.

³⁴ El-Latîf'in kulu.

³⁵ El-Vedûd'un kulu.

"Abdüsselâm".³⁶ Ancak birbirlerine ya "Abd", ya "Latîf", ya "Selâm" veya "Azîz" diye hitap ediyorlar ve iki ismi birlikte kullanmıyorlar.

Aile ve soy isimlerine gelince onlar da insanların birinci isimleri gibi... İnceleme esnasında, ailelerin kök ve soy isimleriyle ilk anıldıkları zamanın sosyal, ekonomik ve hatta siyasî durumlarına genel bir bakışla bakmaya çalıştım. Çünkü isimler halkın ve çevrenin medenî yapısına, zihinsel seviyesine, nelerden hoşlanıp nelerden hoşlanmadığına ve bilgi ve görgüsüne işaret eder. Bu da dil, tarih ve antropoloji araştırmacıları için önemli faydalar sağlar.

Gerçek soy ve aile isimlerinin yerini künye ve lakapların almasından sonra pek çok aile köklerini kaybetmiştir. Artık çocuklar ve torunlar bu künye ve lakapları miras olarak almaktadırlar. Bunların bazıları övgü ve yüceltme sıfatlarıdır; "el-Batal"³⁷, "eş-Şücâ"³⁸... Bazıları kötüleme ve küçültme için kullanılmıştır; "es-Sûs"³⁹, "el-Gûl"⁴⁰, "el-Vahş"⁴¹. Bazılarının kaynağı da her yerleşim mahallinde bir din adamı bulunduğu için, dinî bir göreve dayanmaktadır; müslümanlarda "eş-Şeyh", "el-Müftî", "el-Hatîb", hristiyanlarda ise "el-Horî"⁴², "el-Matrân"⁴³, "eş-Şemmâs"⁴⁴.

Arap dünyasının doğu kısmındaki soy isimlerinin büyük çoğunluğu ecdadının meslekleriyle ilintilidir. "el-Haddâd"⁴⁵, "el-Hallâk"⁴⁶, "en-Neccâr"⁴⁷, "el-Baytâr"⁴⁸, "el-Ferrân"⁴⁹ gibi. Suriye'de, özellikle de Şam'da Osmanlı dönemindeki memurluklarla ilgili soy isimleri çoktur: "ed-Defterdâr"⁵⁰, "Şeyhu'l-hâra"⁵¹, "Ağa'l-kala"⁵², "eş-Şâvîş"⁵³, "el-Kaptân".⁵⁴

Lübnan'da, anlam bakımından birbirinin zıddı olan onlarca ailelik bir isim listesi hazırlayabilirsin. Orada "Tatlı" ailesi de var "Acı" ailesi de. "Barış" ailesi de var "Savaş" ailesi de. "Beyaz" sülâlesi olduğu gibi "Siyah" sülâlesi de bulunuyor.

³⁶ El-Selâm'ın kulu.

³⁷ Kahraman.

³⁸ Cesur.

³⁹ Cıvıv.

⁴⁰ Gulyabanî.

⁴¹ Yabanî.

⁴² Hûrî ile karışmaması için böyle okunmuştur: Kilise görevlisi.

⁴³ Patrikten daha küçük din adamı.

⁴⁴ Kilise hizmetkarı.

⁴⁵ Demirci.

⁴⁶ Berber.

⁴⁷ Marangoz.

⁴⁸ Veteriner.

⁴⁹ Fırıncı.

⁵⁰ Defterdar.

⁵¹ Köyün ileri geleni.

⁵² Kale ağası.

⁵³ Çavuş.

⁵⁴ Kaptan.

"Uzunoğulları"nın yanında "Kısaogulları" da var. "en-Nahle et-Tavîl"⁵⁵ isimli bir beyle tanıştım. Güzel bir tanışmaydı. Ama o ne bir ağaçtı, ne de uzundu!..

Pek çok aile de var ki, onların, sahip oldukları soy ismi hakkında hiçbir görüşleri yok. Bunlardan "ez-Zebbâl"⁵⁶ ailesi ki en modern ve en zengin ailelerden. Bir diğeri de "el-Müsterâh" ailesi ki "tuvalet" anlamı ifade ediyor.

Yine Lübnan'da "el-Masrûa"⁵⁷ diye bir aile var. Aile fertlerinden biri sara hastalığına tutulmuş olduğu için bu isimle anılır olmuşlar. Bir başka aile de, yüz sene önce fertlerinden birisi uyuz hastalığına yakalandığı için, hâlâ "el-Cerbân" yani uyuz oğulları ismine katlanıyor.

Rivayet o ki "Nûri el-Cahş"⁵⁸ isimli bir kişi, büyük bir iş adamı olduğu için bu ismin kendine uygun olmadığı ve ismini değiştirmesi gerektiği hususunda arkadaşlarının ısrarı üzerine büyük formaliteleri yerine getirme zahmetine de katlandıktan sonra "Kerîmü'l-cahş" ismini almış. Yani "Sıpadoyuran"...

İnsan isimlerinin içine dalınca onlarda var olan pek çok ayrıntı, kültür ve güzellik görülebilir. Bu konu, büyük bir deniz gibidir. Hakkını tam verebilmek için bir kitap yazmak gerek. Biz daha Batı'dan söz etmedik. Orada isimlerde ve tabela anlamlarında herhangi bir sorun yoktur. Amerika'da "Smith", "Jous" , "Brown" isimlerini taşıyan milyonlar vardır.

Fransa'da tarih göz önünden uzaklaştırılmaz ve geleneklere saygı duyulur. İskoçya'da genellikle her soy isminin önünde **Mc** ibaresi vardır. Bir Mısırlı, bir grup İskoçyalı ile aynı yerde tesadüfen bulunuyormuş. Orada kimlik kontrolü yapan polislere herkesin adını söylemesi gerekiyormuş. Oradakiler sırayla isimlerini söylüyorlarmış: "**Mc** Donald", "**Mc** Dogald", "**Mc** Arthur"... Sıra Mısırlıya gelince yüksek sesle ve kendinden emin bir eda ile bağırılmış : "**Mekveci**"⁵⁹.

⁵⁵ Uzun hurma ağacı.

⁵⁶ Çöpçü.

⁵⁷ Saralı.

⁵⁸ Sıpa.

⁵⁹ Ütücü.

İNSAN İSİMLERİ HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA

Nedâ el-Hüseyinî Câbir

Çev: Doç.Dr.Ahmet YILMAZ

Abstract: An investigation about the names of humans.

The name that is given by the parents to their child have a special meaning for them. That name is chosen because , the parents believe it can bring goodluck to their child or block the bad events that might happen, it is the name of their anchestors or only it is appropriate for their tradition.

It is a different subject that the surnames that is used by the people in their whole life is inherited from their past.

The names of the people are similar to the others in one country because of the fact that there is an association in culture, language and religion.

الموجز : بحث في اسماء الناس

الإسم الذي يختاره الأهل لولدهم له اسبابه المتعلقة بالتيمن و التقاليد و الوراثة و التفاؤل و رد الضرر و ما شابه ذلك من الأسباب. أما اسم العائلة الذي يرثه الجميع دون أن يكون لأحدهم أي رأي به فهو شأن آخر. و تشابه الناس في اسماتهم الأولى في كافة البلاد عائد إلى وحدة الثقافة و اللغة و الدين.